

GOSPODARI STRAHA

Hasan FATAH

Mnoge američke prognoze o posleratnom periodu u Iraku pokazale su se neosnovanim. Neprimerena poređenja sa Nemačkom i Japanom i prikladno poređenje sa Francuskom revolucijom. Prioritet obnovi, popis neodložan

R

VAZDRNDANI »DATSUN« OMARA KALAMA

razlikovao se od mnogih drugih krtija koje se kreću ulicama Bagdada. Ovu olupinu, čija je unutrašnjost bila podjednako bedna kao i spoljašnji izgled, mogao je svako da prepozna još izdaleka po zelenoj boji i oljuštenom laku. Omar se nije odvajao od svojih kola još od vremena kada su mu, u talasu nasilja koji je zapljusnuo irački glavni grad, ukrali »mercedes«. Zadovoljio se automobilom koji nikome nije izazivao zabavu, a to je samo po sebi pokazivalo kakav je bio njegov smisao za humor i koliko je voleo život.

Po zanimanju inženjer, Omar je naprosto zračio optimizmom i plenio neuobičajenim šarmom; bio je slika i prilika novog Iraka. Obrazovan, veseo, pun vere u bolju budućnost, rečju, zadovoljan zbog pada Sadamovog režima, ali i kivan zbog onoga što je usledilo. Spadao je u onu grupu ljudi koji su jednog dana bez problema mogli da postanu direktori nekog preduzeća ili važni funkcioneri građanskog društva, pa je samim tim izgledalo još čudnije što se vozi takvim kolima.

Toliko je upadao u oči da su ga prošlog meseca snajperisti bez ikakvih problema smakli dok se vozio jednim bagdadskim bulevarom. Negde na pola puta između njegove kancelarije i kuće primakli su mu se automobilom i dva puta pucali u glavu. Dva dana kasnije porodica je obavila sahranu i – zbogom snovi o boljem životu u novom Iraku.

Ne zna se tačno ko mu je postavio klopku, ali je gotovo sigurno da je platio glavom svoj rad sa stranim novinarima. Bio je kao stvoren da postane žrtva potuljenih zločinaca. Moguće je da su ga ubili ljudi povezani sa starim režimom i sunitskim otporom, ali je mnogo verovatnije da krivicu za ubistvo snose šiitske dobrovoljačke trupe – kojima je svaki Iračanin koji radi za neku međunarodnu organizaciju odlična meta za izživljavanje ili osvetu.

Ubistvo četiri čuvara javnog reda u Faludži i paljenje njihovih leševa spada među najekstremnije primere užasa koji je postao deo iračke svakodnevice u poslednjih godinu dana. Jedanaest prevodilaca, tehničara i drugih osoba koje su pomagale novinarima, uključujući i Omara Kamala, ubijeni su pre ovog događaja, i to za samo dve nedelje. Ubistva su se najčešće odigravala ispred njihovih kuća i pred očima njihovih najmilijih. Ovom spisku treba dodati i stotine i stotine ubistava druge vrste.

Poruka je bila jasna: nemojte da radite za strance, ne saradujte sa okupatorima. Ali, sva ta ubistva značila su i nešto mnogo više. Dok god traje invazija, gospodari straha neće se odreći rušenja morala jedne već ionako potpuno obeshrabrene zemlje. Zbivanja su, dakle, u potpunosti opovrgla planove američkih stratega, koji su naprosto zanemeli pred onim što se dešava.

Istoričari i stručnjaci koji su se bavili problemom Iraka u poslednje dve godine smatrali su da će obnova Iraka proticati veoma slično rekonstrukciji zemalja poraženih u Drugom svetskom ratu, poput Japana koji je stavljen pod kontrolu neumoljivog, ali efikasnog generala Mek Artura. Njegovo upravljanje bilo je manje-više slično onome što Pol Bremer sada pokušava da ostvari u Mesopotamiji. Često se ukazivalo i na primer Nemačke, zbog sličnosti između nacista i Sadamove partije Baat.

Ali, posle godinu dana zemljom se šire pobune kakve nisu videne još od doba Francuske revolucije. Iračko stanovništvo je, potpuno suprotno od onoga što se dogodilo u Nemačkoj, u početku dočekalo Amerikance sa dobrodošlicom i nije pružalo nikakav otpor. Entuzijazam, međutim, nije potrajao dugo jer su koalicione snage sve više tumarale u mraku. Izgnanici i protivnici starog režima, na krilima optimizma i nade u bolju budućnost, dokopali su se moći u Vladajućem savetu, ali su poslovima zemlje počeli da upravljaju na prilično sebičan i sektaški način. Zbog toga se danas najekstremniji pobunjenici, bez obzira na to da li su šiiti ili suniti, bore protiv zajedničkog neprijatelja – a to su ne samo Amerikanci već i svi oni koji su se dokopali moći uz njihovu pomoć. Sukobi u gradovima od Basre do Nadžafa sve manje liče na građanski rat između sunita, šiita i Kurda, a sve više na sukob između onih koji podržavaju okupaciju i onih koji joj se protive.

2. Bušova administracija je pre tri godine počela da izlaže svoje planove za Irak, koji su se oslanjali na iskustva iz Drugog svetskog rata. *New York Times* je oktobra 2002. otkrio da je Bela kuća kao model uzela okupaciju Japana i Nemačke i da je pri tom planirala da, kao u slučaju Zemlje izlazećeg sunca, zadrži teritorijalni integritet Iraka, a izbegne podelu do koje je došlo u Nemačkoj, gde su sovjetske trupe zauzele istočni sektor, čime su stvoreni preduslovi za hladni rat. Vojna vladavina u Nemačkoj je trajala četiri godine, a u Japanu šest i po. Za Irak se predviđa mnogo kraće vreme.

Analogija sa prethodnim istorijskim slučajevima ogleda su u tome da su u to doba SAD pokrenule proces čiji je cilj bio da se u narednim decenijama preoblikuje svet. No Nemačka i Japan bile su zemlje sa izuzetnom civilizacijom, a njihov jak nacionalni ponos bio je odličan zamajac. Obe su bile industrijske države koje su gotovo zagospodarile svetom, a zahvaljujući svojoj disciplini i hladnokrvnoj odlučnosti, napredovale su dži-novskim koracima, kako pre, tako i posle rata,

Međutim, u slučaju Iraka nalazimo se pred podeljenom zemljom koja se veoma sporo oporavlja od desetogodišnjih sankcija, dakle, reč je o potpuno drugačijoj situaciji mnogo težoj od one koju su zamišljali američki stratezi. Nemačka i Japan su postale

kompaktne nacije mnogo pre svog poraza, dok je Irak višejezična zemlja naseljena sunitima, šiitima, Kurdima, Terdžumanima i brojnim manjinama. Iako je u Berlinu i Tokiju iz 1945. trebalo obnoviti mnogo više nego u Bagdadu iz 2003, Nemci i Japanci su prihvatili poraz bez pucanja na okupacione trupe. Što se pak Iračana tiče, oni su sve veći pesimisti kada je reč o koalicionim snagama i sve manje spremni za saradnju. Martovski surovi okršaji u Faludži i gradovima na jugu Iraka pokazali su da posle godinu dana okupacije nema ni govora o prestanku neprijateljstva.

Prava ironija leži u činjenici da je danas razočaran najveći deo stanovništva koje je polagalo silne nade da će Amerikanci sa sobom doneti promene. Kao što je lepo rekao jedan moj komšija u Bagdadu, inače oficir koji se pešice vratio u Faludžu kada su zvanične oružane snage raspuštene prošlog aprila: »Zašto bi neko pobegao u SAD kad su Amerikanci ovde?«

Mnogi irački vojnici i dalje ponavljaju da je njihovo odricanje od oružane borbe otvorilo vrata savezničkim trupama. »Mi smo vam ponogli da pobedite u ovom ratu!« uzviknuo je neki komandant tokom jednog od najžešćih protesta koji su potresali vojku prošlog leta. »Mi smo vam utrli put, a vi ste nas izdali!«

Tog dana došlo je do odlučujućeg zaokreta. Od tog trenutka američko prisustvo u zemlji počelo je da se doživljava kao okupacija, a ne kao oslobođenje. Mnogi oficiri okupili su se ispred Republikanske palate protestujući protiv raspuštanja vojske. Tražili su svoje plate, ali su u roku od sat vremena trojica pokošena mecima američke vojske.

Nedugo zatim otpor je postao politička stvarnost. Protest baatista bio je iskra koja je zapalila plamen, nezadovoljstvo i mržnja prema stranim trupama postajali su sve veći, a očas posla su oživeli i populistički pokreti predvođeni islamskim fundamentalistima, arapskim plemenima i rukovodiocima iz starog režima. Taj otpor je prerastao u opštu pobunu koja je ujedinila bogate i siromašne, baatiste i integraliste, a njegova cena su životi sedamsto Amerikanaca i više hiljada Iračana. Neredi su se još više povećali od kada je ulice preplavila i nekada »miroljubiva«, a sada do zuba naoružana Mahdi armija Muktade al Sadra.

Zbog toga je nad Irakom počeo da se nadvija bauk građanskog rata koji nosi opasnost o kojoj su naširoko pričali, kako američki zvaničnici i stručnjaci za pitanja bezbednosti, tako i međunarodna štampa.

Međutim, u toj opštoj graji čuli su se i glasovi samih Iračana koji su objašnjavali zbog čega nije moguće da dođe do građanskog rata. Posle svakog terorističkog napada stanovništvo je imalo utisak da sve ide u tom pravcu, no sunitske, šiitske i kurdske vođe su brže bolje pokušavale da smire duhove, naglašavajući da na etničkoj podeljenosti više insistiraju spoljni faktori, dok u samom Iraku ona nema toliku važnost.

Na prvi pogled postoje mnogi razlozi zbog kojih se građanski rat čini mogućim. Tenzija između raznih grupa, svakodnevni atentati protiv ove ili one frakcije i politički položaj Vladajućeg saveta koji su imenovali Amerikanci pothranili su strah da će do društvenog raslojavanja doći već za vreme privremene uprave, a da će predaja moći lokalnim vlastima, predviđena za kraj juna, samo još više pogoršati situaciju.

Crni oblaci počeli su da se nadvijaju u maju prošle godine, kada su pobunjenici počeli da kruže ulicama Bagdada i drugih iračkih gradova, kako bi se osvetili političkim suparnicima i pripadnicima bivšeg režima. Do tada je nasilje u glavnom gradu bilo ograničeno na bande pljačkaša naoružane »kalašnjikovima«. No, stručnjaci za bezbednost su već upozoravali da nove političke grupe u zemlji stvaraju svoje trupe i sakupljaju oružje zbog mogućnosti građanskog rata. Njihovo mišljenje bilo je da se vakuum, koji je nastao svrgavanjem prethodnog režima, mora što pre popuniti novim političkim snagama, jer bi inače moglo da se desi da se glavni grad Iraka, zbog brojnih borbenih jedinica, pretvori u Bejrut iz osamdesetih.

3. »Činjenica da postoji toliko naoružanih formacija nije iznenađujuća«, primetio je jedan član Slobodnih iračkih boraca, jedinice pod američkom kontrolom, obučene u Mađarskoj i SAD za održavanje javnog reda i bezbednosti u iračkim gradovima. »Ono što me brine je to što ti ljudi prvo pokušavaju da sve živo opljačkaju, a tek onda dolazi do političkog dogovora.«

Situacija se još više pogoršala nekoliko meseci kasnije, kada je Muhamed Bakir al Hakim, lider Vrhovnog saveta islamske revolucije u Iraku, ubijen u eksploziji koja se dogodila ispred džamije imama Alija u Nadžafu. Tog petka poginulo je i 130 vernika koji su upravo završili molitve. Neki su taj događaj poredili sa atentatom na princa Ferdinanda, iskrom koja je dovela do razbuktavanja Prvog svetskog rata.

Posle napada u martu ove godine, čija su meta bili šiitski hodočasnici, još više je pojačan strah da će doći do izbijanja građanskog rata. Tokom obeležavanja godišnjice varvarskog ubistva imama Huseina, koji je živio u VII veku, eksplodiralo je devet bombi u Karbali i Bagdadu, sa tragičnim bilansom od 180 poginulih vernika.

»Svako delo dođe na videlo«, naglasio je tom prilikom jedan od savetnika Ahmeda Čalabija, kontroverznog vođe Iračkog nacionalnog kongresa. »Ovaj događaj je bio podjednako traumatičan i opasan za šiite koliko i događaji od 11. septembra za nekog drugog i niko više nije spreman za rešavanje problema političkim sredstvima.«

Predstavnici koalicioni snaga bili su prilično neoprezni u svojim izjavama za javnost. Tako je general Džon Abizaid, vrhovni komandant američkih trupa u Iraku, na pitanje da li je zemlja u opasnosti da se strmoglavi u ponor ukoliko se nastave atentati Abu Masaba al Zarkavija i grupe Ansar al Islam, odgovorio potvrdno: »Mislim da opasnost postoji i da produžene ruke političkih vođa i direktne akcije osoba poput Al Zarkavija ili organizacija poput Ansar al islama i Al kaide mogu da gurnu Irak u građanski rat i da je takav rat moguć«.

Novinarima nije trebalo dva puta ponoviti da bi njegovu izjavu istog trenutka preneli. »Opasnost od građanskog rata u Iraku je juče porasla posle najkrvavijeg pokolja od kraja američkih ratnih dejstava«, objavio je londonski *Daily Mirror*. Kineska državna agencija *Xinhua* odlučila se za sledeći komentar: »Svakodnevni talas atentata ne uspeva da rasplamsa unutrašnje sukobe u Iraku«, dok je *Independent* zabrinuto preneo: »Kurdi, preuzimanjem odgovornosti za atentat, otvorili vrata građanskom ratu u Iraku.«

No, možda je zapažanje profesora državnog univerziteta »Wright« i autora knjige *The future of Iraq: Dictatorship, Democracy or Division* Liama Andersona bilo najpronijljivije. Po njegovom mišljenju, scenario građanskog rata u Iraku »više je mogućan nego verovatan.«

Bilo je, međutim, i onih koji su imali potpuno drugačije viđenje stvari i koji su smatrali da su atentati plod unutrašnjeg sukoba u samom islamu. Tako *Washington Post* prenosi reči svog dopisnika Džima Hoglanda: «Poslednji talas atentata usmeren na sveltista morao bi da natera na razmišljanje političke lidere i verske poglavare koji negiraju da u samom islamu bukti rat za prevlast. Taj rat odneće još mnogo života ukoliko muslimanska društva sama ne reaguju na ovaj rak koji ih nagrizi i sama ne pokušaju da ga unište, a ne da se zadovoljavaju time što sarađuju sa drugima.»

Niko, ipak, nije pitao Iračane da li su spremni da se bore u građanskom ratu. Možda zvuči ironično, ali činjenica je da, posle svakog novog terorističkog atentata, optimizam jača a ne slabi. Čak i posle ubistva Hakima prošlog avgusta nije došlo ni do kakvog etničkog sukoba, što dokazuje čvrstu želju nacije da se zadrži hladna glava i da se ne izgubi stečena sloboda, a takva situacija se nije izrodila čak ni posle narednih atentata. Sve to pokazuje da su u pravu oni Iračani koji krivicu za ono što se dešava uglavnom pripisuju Amerikancima, optužujući ih da su odgovorni za infiltraciju stranih terorista, kako pre, tako i posle rata.

4. Za održavanje geopolitičke stabilnosti zaslužno je rukovodstvo koje je shvatilo težinu atentata i očigledan pokušaj da se zemlja gurne u građanski rat.

Istorijski gledano, u Iraku nikada nije bilo rata između sunita i šiita, pa i premda je od početka osamdesetih do 1991. godine Sadam brutalno tlačio Kurde, osim tenzija u Kirkuku, nikada nije izbio etnički sukob između Kurda i Iračana.

Iračani, posle više decenija rata, nisu spremni da nasrnu na svoje saborce, sa kojima su se do juče rame uz rame borili, prvo protiv Iranaca, a potom i Amerikanaca. No, svakako da je najvažnije to što su svi uvideli kakav scenarij stoji iza svakog atentata, a to je da se potpiri unutrašnji sukob, što ipak ostavlja prostora za optimizam.

Iračani su na svaki način pokazali svoje jedinstvo, pre i posle atentata, gotovo kao da su ih očekivali. Istog jutra kada su se napadi odigrali, 3. marta, na zidovima sunit - skih džamija u Faludži osvanuli su natpisi: »Mi smo sa šiitima, saučestvujemo u njihovoj žalosti i ne zaboravljamo da je u ovim danima svirepo ubijen i imam Husein i njegova porodica.«

Kada su eksplodirale bombe, vođe šiita i sunita su se momentalno angažovale u sprečavanju bilo kakvog nasilja. U Adamiji, četvrti naseljenoj veoma pobožnim sunitima, vernici su se okupili u džamiji Abu Hanifa kako bi pripremili jelo za šiitske hodočasnike koji su tuda prolazili, dok su im šiiti uzvraćali time što su stajali u red da daju krv za ranjenike. Sunitski kler priključio se šiitskim verskim vlastima u pozivu Iračanima da nikada ne zaborave da su oni otelovljenje borbe i žrtava koje je podneo imam Husein, a odmah potom usledio je i poziv na otpor kako bi prestao svaki napad na sunarodni

ke i institucije. U natpisima koje su postavili izvan džamija bile su ispisane i sledeće reči: »Osudujemo terorističke akcije koje su počinjene u Karbali i Kazimiji.«

»Zabranjeno je ubijati muslimane«, podvukao je imam džamije Al Samara u Faludži šaik Kasim al Džanabi. »Mi osudujemo ovaj atentat koji ima za cilj da se razbukta sukob između šiita i sunita. Zatražili smo od stanovništva Faludže da pruži pomoć šiitima u Bagdadu i mnogi su se odazvali tom apelu.«

Skoro svi intervjuisani Iračani izrazili su isto mišljenje: »Znamo da mnogi računaju na građanski rat između muslimana u Iraku, ali se to nikada neće desiti, jer naša šiitska braća to neće dopustiti«, istakao je Midan Hard, portparol Udruženja muslimanskih naučnika u Adamiji. »Tokom proteklih dana imali smo više susreta sa Al Sadrovom kancelarijom i uspeali smo da rešimo naše probleme.«

No, atentati su pobunili duhove protiv američkih okupatora. Njima se pripisuje krivica za veoma niski stepen bezbednosti u zemlji, što je omogućilo teroristima da nesmetano obave svoj posao. Čak je i ajatolah Ali al Sistani, vrhovni verski poglavar šiita, poznat po uzdržanosti od izjava, kritikovao koalicione trupe naglasivši da su bombe koje su eksplodirale posledica zavisti zbog jedinstva sunita i šiita. Al Sistani je upozorio sve muslimane da izbegavaju neslogu i zahvalio sunitima na pomoći, dok je krivicu za krvave događaje pripisao okupacionim snagama koje nisu uspele da zaštite Karbalu i Kazimiju. Sledećeg dana njegove reči su dobile na značaju tokom jednog pogreba, na kome je masa uzvikivala slogan: »Dole Amerika, dole terorizam.«

5. Od tada se gnev ne smanjuje. Dve nedelje kasnije, na dan godišnjice američke invazije na Irak, šiitske i sunitske grupe su iskazale svoje jedinstvo zajedničkim maršom od Kazimije do Adamije, tražeći kraj okupacije. Demonstranti koji su počeli da protestuju odmah po završetku molitvi u petak izvikivali su u najvećem šiitskom svetilištu u Bagdadu: »Ne Americi, ne Sadamu. Da islamu.«, »Islam je rešenje Kuran je ustav.«, »Irak je okupiran kao i Palestina.«, »Ne podeli Iraka.«.

Poruka koju su zajednički uputili američkim trupama koje se nalaze u zoni bila je jasna. »Šiiti i suniti zajedno pod barjakom islama«, moglo je da se pročita na jednom transparentu. »Za nas je čak i rat bio bolji od ovoga ovde«, uzviknuo je jedan mladić. »Barem se znalo da će se kad-tad završiti, a ovoj sadašnjoj situaciji kraja nema.«

Ali, ako građanski rat nije na pomolu, o čemu je onda reč? Francuska iz doba revolucije može da posluži kao dobar primer za poređenje. Pobunjena masa je godinama opisivana kao krvožedna i prgava. Istoričari su kasnije pobili tu iskrivljenu predstavu, te se danas zna da pobunjenici nisu pripadali najnižim slojevima već su većim delom bili iz niže srednje klase, čije ponašanje nije bilo toliko plahovito kako se opisuje u američkim udžbenicima istorije.

Istoričar Rejmond Bets tvrdi da se nije težilo podsticanju »spontane anarhije«. Po njegovom mišljenju, »pariske mase želele su da poboljšaju nezadovoljavajuće uslove života, za koje su krivili nesposobnu i bezosećajnu vladu«. Na isti način je i američka

okupacija, praćena nesposobnošću da se poboljšaju materijalni uslovi života i bezbednost stanovništva, dala povod uskomešanim Iraćanima da se pobune protiv njenog prisustva.

Sve ono što se danas dešava u Iraku u mnogim aspektima ima pandan u onome što se odigravalo u Francuskoj leta 1789. U to doba narodni bunt protiv tlaćenja i bede poklopio se sa zahtevima onih koji su tražili reformu institucija, kao što se danas u Iraku spontani protest onih koji od okupacionih snaga traže da ispune svoja obećanja poklapa sa reakcijama fundamentalista i nacionalista koji pokušavaju da isteraju osvajače.

Pobuna mase predstavlja istorijski zaokret: prelaz od slobode ka haosu, praćen zaoštravanjem odnosa dve strane koje praktično više ne vode nikakav dijalog. Iraćani su se našli pred sumornom neizvesnošću, dok su Amerikanci, koji su računali na njihovu pomoć u obraćunu sa pobunjenicima, sve više razočarani. Lokalno stanovništvo je na smrt preplašeno, te nije sklono da se opredeljuje, već bira miran život. Ipak, i to neuplitanje oznaćava nekakvu promenu. Većina Iraćana ćutke se povukla u kuće u išćekivanju nekog znaka o poboljšnju situacije. Bilo bi dovoljno da se pravac u procesu obnove samo malo koriguje, pa da se odmah stvori klima većeg poverenja i smire uzburkane strasti.

Uprkos stalnoj prići o mogućem širem uplivu međunarodne zajednice, činjenica je da glavnu odgovornost za situaciju snose sami Amerikanci. Njihova politika u regionu, koju karakteriše podrška Izraelu i diktatorskim režimima koji su sprećili razvoj demokratije, kao i nekoherentan odnos sa raznim arapskim zemljama – uticali su da se stvori široko i gotovo nepremostivo nepoverenje prema amerićejoj okupaciji. Sve i da se uzme u obzir da su vojnici i civili bili potpuno dobronamerni, Iraćani nikada neće zaboraviti poteze koje je Bušova administracija povukla na ovom ratištu i neće moći da se odreknu ubeđenja da je sve ovo što se odigrava u skladu sa potrebama Izraela.

Intervencija izaslanika Ujedinjenih nacija Lakdara Brahimija mogla bi da oznaći prekretnicu pod uslovom da su Sjedinjene Amerićeke Države spremne da prihvate mogućnost koja se ukazuje. Ako koalicija poveri kontrolu nad fazom politićke tranzicije Organizaciji ujedinjenih nacija, koja je u poslednje vreme imala dosta uspeha na ovom polju, uspeće da ubedi Iraćane da se zaista radi o zalaganju međunarodne zajednice. Uprkos njenoj neefikasnosti, birokratskim zavrzlamama i optužbama za korupciju (Vladajući savet i mnoge druge institucije istraćuju optužbe za prevaru u okviru programa »Nafta za hranu«), ova međunarodna organizacija predstavlja »svet« u oćima Iraćana, te bi zato mogli da prihvate da njihovu teritoriju zaposednu međunarodne jedinice, a moglo bi da dođe i do konsenzusa ćutljive većine. To bi pomoglo i da se slomi otpor onih koji nisu bili spremni da poveruju Amerikancima, ali su spremni da zaigraju na kartu UN.

6. U osnovi presije i nasilja kojima su pribegli Muktada al Sadr i pobunjenici iz Faludže nalazi se činjenica da su iskljućeni iz politićkog procesa. Koalicione snage su odlućile da saraćuju sa nekim šiitskim snagama, kao što je Vrhovno veće islamske revolucije, ostavivši po strani mnoge populistićke vođe, poput Al Sadra. Slićno se odigralo i sa otporom u Faludži, gde je tek nedavno pronađen sagovornik i rukovodstvo koji mo

gu da pregovaraju u ime pobunjenika. Novi proces koji će biti poveren Ujedinjenim nacijama morao bi da uzme u obzir i ove snage ukoliko želi da potencijalno nasilje pretvori u politički dijalog. Plan izaslanika UN Lakdara Brahimija predviđa zamenu Vladajućeg saveta novom institucijom u kojoj će biti zastupljeniji, ne samo ovi pomenuti nego i drugi faktori.

Postoji fama da Iračani poštuju samo silu, ali reč je o pogrešnom tumačenju. Oni u stvari poštuju onoga ko zna da se nametne kao autoritet, a ne one koji se služe silom. Ako nekome opališ šamar, on će žestoko da odgovori, ali ako mu nešto krajnje otvoreno pričaš, pažljivo će te slušati.

Ništa ne može da bude štetnije od prizora tenkova i američkih vojnika kako zauzima - ju gradove i urbane sredine, kao što se već desilo prošlog meseca, a sigurno će se dešavati i narednih meseci. Američke trupe su prikladne za borbu, ali ne i da obezbede mir. To samo po sebi znači da su vojnici spremni da pucaju da bi se odbranili, a veoma često u takvim sukobima pogine više civila nego pobunjenika. Sa porastom mogućnosti za građanski rat, oni će sve češće naslepo pucati po masi. Sa katastrofalnim posledicama.

Bilo bi neophodno naučiti vojnike da ne koriste smrtonosno oružje. Suzavac i šmrkovi, koje policijske snage često koriste u obračunu sa demonstrantima, morali bi da se koriste češće tamo gde je neophodno. Time bi se smanjili gotovo svakodnevni prizori Iračana na koje pucaju američke snage, a to bi dovelo i do ublažavanja klime nasilja.

Jedan od glavnih razloga zbog kojih se ne koristi suzavac jeste to što ga, u ratno doba, Ženevska konvencija tretira kao hemijsko oružje. Ako Sjedinjene Američke Države predaju štafetu »plavim šlemovima« Ujedinjenih nacija, snage bezbednosti će imati veću slobodu u akcijama, pa će samim tim dejstvovati kao prave policijske jedinice koje imaju zadatak da održe red i mir. A kada se broj žrtava smanji i kontrola situacije na terenu poboljša, niko neće moći da ih optužuje da pucaju po masi, što je naravno kao kontraefekat proizvodilo najrazličitije odmazde.

7. Mnogi Iračani su skloni da ispričaju jednu priču koja je deo njihove tradicije još od dvadesetih godina XX veka. Tokom susreta Gertrude Bel i Hadž Nadžija, uticajnog poglavice jednog plemena i njenog bliskog prijatelja, on je hteo da joj razjasni problem napetosti među raznim etničkim grupama u Iraku. Otvorio je kavez u kome su se nalazili njegovi pilići i pustio ih da potpuno raspomamljeni bezglavo jurcaju. »To je ono što se događa kad su ljudi gladni«, prokomentarisao je.

Posle toga jednom od svojih sluga naredio je da na zemlju baci hranu i pilići su se iznenada umirili i okrenuli kljucanju zrnevlja. »Eto«, rekao je Nadži svojoj prijateljici, »ako daš ljudima da jedu, neće izostati ni saradnja.

Zaista savršen primer. Tokom velike krize iz tridesetih nezaposlenost u Sjedinjenim Američkim Državama dostigla je nivo od 25 procenata, a u pojedinim iračkim gradovima ona sada dostiže čak i 60 procenata. Sa ekonomijom koja grca i mnogim institucijama koje se jedva održavaju u životu ili su već nestale, milioni Iračana besciljno luta -

ju dok u njima raste sve veće neprijateljstvo prema američkoj okupaciji koja ih je dovela do takvog stanja. Svakim danom raste njihova sklonost da se priključe otporu.

Tokom tridesetih godina XX veka Ruzvelt se potrudio da donese *New Deal*, kako bi došlo do porasta zaposlenja i kako bi se ekonomija ponovo razmahala. Taj potez ne samo da je ljudima pružio posao već je i snažno ojačao američki identitet i omogućio realizaciju značajnih javnih radova.

Irak je zreo za prelazak u novu fazu tog tipa. Tako je prošle godine, na primer, privremena saveznička vlada donela program za održavanje čistoće u glavnom gradu, zahvaljujući kome su hiljade osoba angažovane da očiste ulice i uklone otpatke. Bagdad je postao znatno čistiji, a mir koji je zavladao tokom i posle tog perioda očigledan je dokaz uspeha te inicijative.

Sjedinjene Američke Države su pokrenule kampanju sakupljanja 35 milijardi dolara za obnovu Iraka i ponudile 18 milijardi iz svog džepa. To je deo jednog velikog razvojnog plana namenjenog stvaranju radnih mesta. No, gotovo svi projekti tavoru u iščekivanju sredstava ili povoljnije bezbednosne klime. Ti projekti se najvećim delom zasnivaju na uplivu velikih kompanija koje bi trebalo da zaposle lokalnu radnu snagu: to je dug i težak poduhvat, jer bi upravljanje ogromnim finansijskim sredstvima bilo većim delom povereno multinacionalnim kompanijama, pa su zato potrebni meseci i meseci pre nego što se nešto tako započne, a koalicione snage ne mogu sebi da dozvole da prođe toliki vremenski period.

Privremena vlada mogla bi da lansira neki drugi program, sličan projektu velikog čišćenja grada, koji bi sigurno imao podjednak uspeh, ali bi mogla da pokrene i mnoge druge projekte slične onima koje je stvorila Ruzveltova *Works Progress Administration*, kako bi se otvorilo što više novih radnih mesta.

Jedna od najhitnijih stvari je svakako popis. Uprkos svim mogućim poteškoćama za njegovo sprovođenje, on predstavlja uslov za razvoj političkog procesa. Gotovo ni jedna od političkih partija, kao ni njihovi lideri, koji vode bitku oko izbornih okruga, zapravo nemaju jasnu sliku o tome koga i gde predstavljaju. Program javnih radova mora da podrazumeva da se oni kojima je povereno njihovo izvođenje pre svega zapitaju: gde i za koga?

Trenutna bezbednosna situacija taj poduhvat čini posebno opasnim, ali Irak ima dugu tradiciju sistema kontrole nad lokalnim zajednicama, zahvaljujući muftijama u svim oblastima zemlje. Oni imaju knjige u kojima su upisane sve porodice i svi članovi u oblasti koja je pod njihovom kontrolom i imaju jasnu sliku onoga što se odvija u samoj zajednici. U Sadamovo vreme muftije su bile instrument za potčinjavanje, danas bi mogli da odigraju ulogu poglavara svojih zajednica i da ponude sliku njene strukture. Zahvaljujući podršci Ujedinjenih nacija ovom poduhvatu, mogla bi za relativno kratko vreme i uz umerene troškove da se stvori jasnija slika Iraka, a to bi dovelo i do suođenja nasilja na minimum.

Jedna od glavnih grešaka privremene savezničke administracije bila je ta da posvećuje veću pažnju pobunjenim gradovima nego mirnim. Pre šest meseci primetio sam da

raste razočaranje među stanovništvom na jugu. Oni su se žalili da mnoge obećane promene u njihovoj oblasti nisu ostvarene, jer se potpomogao nemirni Sunitiski trougao, čiji su se stanovnici, opet, žalili da su sva sredstva otišla na jug, premda je njihova regija pretpela najviše štete od Amerikanaca.

Koalicija bi, čim počne obnova, morala da garantuje pravičnu preraspodelu sredstava i da izbegava bilo kakvo favorizovanje. To znači podršku lokalnim preduzećima koje privremena vlada već dobro poznaje, ali ne na uštrb onih sa kojima je manje prisna. To je jedini način da se izbegne politizovanje procesa obnove zemlje.

Prošlog septembra, u jednom javnom istupu, američki administrator Pol Bremer zatražio je od susednih zemalja da vrate dobra koja pripadaju Iraku, uključujući avione i automobile. Ta inicijativa je doživela toliki odjek da su počele da kolaju glasine da je on u stvari naložio okolnim zemljama, poput Kuvajta i Saudijske Arabije, ali i svim ostalim, da reše škakljive probleme granica sa Irakom.

Te glasine su naravno bile bez ikakvog osnova, ali su pokazale očajničku potrebu Iračana da poveruju da neko misli na njih. Od kada je nepoverenje prema koaliciji počelo da raste, takvih glasina je sve manje. Sa približavanjem 30. juna ove godine, za kada je bio predviđen prenos vlasti, Bremer i njegovi asistenti morali su sve jasnije da pokazuju da zaista podržavaju interese Iraka i da garantuju da će obaveze koje su preuzele zemlje koje će se u oktobru povući biti poštovane i u praksi.

Opšta korupcija koja je bila glavno obeležje starog režima nije iskorenjena ni za vreme nove savezničke vlade.

Potplaćivanje i mito su i dalje sastavni deo iračke svakodnevice, bilo da je reč o prodaji javnih dobara ili pokretanju novih preduzeća. Aktuelna privremena uprava može da dokaže da su se pravila promenila ukoliko istraži sve oblike korupcije i spreči njeno dalje širenje.

Posle 30. juna koalicija je morala da se odrekne svog omiljenog običaja da se drži kalendara umesto da utvrdi najvažnije prioritete. Mnogi su shvatili gorku lekciju da isticanje nekog roka ne znači samo po sebi nekakav boljitak, već je odraz loše politike. Savezničke snage bi, zajedno sa Ujedinjenim nacijama, morale da utvrde osnovne etape koje bi dovele do normalizovanja situacije u zemlji.

Tako bi i Iračani mogli da imaju jasnu viziju onoga što je neophodno da bi se izašlo iz okupacije i da bi suverena država ostvarila prosperitet. Posle primene svih potrebitih mera došlo bi do okretanja ka najvažnijim ciljevima, što bi omogućilo da se izmeri politički puls nacije i da se stvori vlada koja bi zaista bila demokratska.

Ako poređenje sa Francuskom revolucijom može da posluži kao paradigma za Irak, onda je verovatno da će jednoga dana i principi slobode, jednakosti i bratstva postati stvarnost ove zemlje. Gotovo svi se slažu da će se stanje u Iraku, umesto poboljšanja, još više pogoršati, jer se svi upiru da se domognu svoga dela moći. No, i dalje postoji nada da će vladavina gospodara straha biti kratka.